

MĂRTURII DIN ARHIVELE STRĂINE DESPRE REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848-1849 ÎN TRANSILVANIA

Ioana Burlacu

Cercetările în arhivele și bibliotecile din străinătate în scopul depistării și copierii documentelor legate de istoria românilor constituie, încă din secolul trecut, o preocupare constantă a numeroși cărturari din toate provinciile istorice românești. Un rezultat deosebit al acestei activități este seria de documente externe cunoscută sub numele de Colecția Humuzaki, totalizând 45 de volume în format mare, ce redau texte din zeci de depozite de arhivă, care sub aspectul conținutului sunt, așa cum aprecia Nicolae Densușianu, o fântână nesecată de elemente istorice¹.

Odată cu înființarea Consiliului Internațional al Arhivelor, imediat după încheierea celui de-al doilea război mondial, activitatea de investigare a arhivelor străine și de reproducere a documentelor a dobândit un statut cuprinzător, la scară mondială, care a facilitat între instituțiile de arhivă schimbul de informații, de publicații arhivistice, de microfilme, precum și efectuarea unor necesare stagii de specialitate. Faptul a permis Arhivelor Naționale din România, instituție membră a Consiliului din 1955, să treacă la elaborarea unui plan de perspectivă privind sondarea marilor arhive și a bibliotecilor din Europa, America și, într-o oarecare măsură, a celor din Asia. Această activitate care a beneficiat de dăruirea și priceperea a peste o sută de specialiști (arhiviști, cercetători, cadre universitare) a fost încununată de constituirea celei mai bogate și interesante colecții tematice de microfilme din sud-estul Europei. Clasată în 27 de serii, după țările de proveniență a documentelor originale, după care s-au executat reproducerile, colecția de microfilme a Arhivelor Naționale cuprinde în prezent peste 4700 de role, însumând 3500000 de cadre, la care se adaugă 162000 de file xerografiate, cel mai vechi document datând din anul 1026, iar cel mai recent din 1955².

În colecția amintită, un număr important de documente reflectă aspecte esențiale ale Revoluției Române de la 1848, relevând cooperarea dintre fruntașii revoluționari din Țările Române și mișcările revoluționare europene. Cele ce se referă la Revoluția din Transilvania, plasate într-un câmp tematic vast, se ramifică într-o mare varietate de genuri.

Departate de noi gândul de a prezenta analitic conținutul documentelor cu privire la Revoluția Română din 1848-1849 în Transilvania. Vom evidenția doar unele informații mai puțin valorificate până în prezent, foarte utile totuși în efortul de a evidenția interesul crescut al oamenilor politici din epocă pentru cauza națională a românilor, permanentele legături între revoluționarii din provinciile istorice românești, solidaritatea lor, atitudinea ostilă a autorităților imperiale austriece față de revoluționarii transilvăneni după evenimentele din anii 1848-1849.

Numeroase documente diplomatice străine expun date și fapte ce pun în lumină interferența, interdependența evenimentelor din cele trei țări române, în pofida unor particularități locale, precum și puternicul sentiment de solidaritate, de simpatie reciprocă a românilor din toate provinciile.

O suită de rapoarte ale consulului britanic la București, Robert C. Colguhom, înaintate lordului H. S. T. Palmerston, ministrul de externe al Marii Britanii, în lunile mai-iunie 1848³, relatează despre propaganda revoluționară a românilor ardeleni, propagandă care se făcea și prin intermediul Gazetei de Transilvania, unul dintre cele mai liberale organe de presă din această parte a Europei, pătrunzând cu insistență la sud de Carpați. Prin articolele sale, care tratau consecvent problema unității naționale, susținând ideea fraternității tuturor românilor, periodicul transilvănean joacă un rol dintre cele mai importante în strângerea relațiilor dintre provinciile istorice românești. În consecință, guvernul Țării Românești a luat măsuri drastice de interzicere a publicației ardelenene pe întreg teritoriul statului. De remarcat că diplomatului britanic nu-i scapă nici îngrijorarea Rusiei, care înțelegând cât de primejdioasă putea deveni comunitatea națională românească, se străduia să împiedice orice contacte între românii din interiorul și din jurul arcului carpatic. În acest sens, este de semnalat intervenția consulului rus la guvernul din București pentru obținerea interzicerii trecerii românilor în Transilvania și pentru tăierea căilor

¹ Aurelian Sacerdoteanu, Colecția "Humuzak" în "Revista Arhivelor", 2/1969, p. 31-57.

² Corneliu Mihail Lungu, Arhivele Naționale Istorie Centrale în "Arhiva Românească", anul CLVI (serie nouă), tom II, fasc. 2/1996, p. 22.

³ Arhivele Naționale Istorie Centrale, colecția Microfilme, Anglia, rola 19, dosar 78/742, f. 65-66; 68-69; 73-76.

de difuzare în Țara Românească a ziarelor de peste munți. De asemenea, într-o notă din 12/24 mai 1848, secretarul de stat pentru afacerile externe din Moldova, V. Beldiman, se adresează Agenției Diplomatice a Austriei de la Iași, solicitând intervenția acesteia pe lângă redacția Gazetei de Transilvania de a sista trimiterea în Moldova a suspectei publicații ce apărea la Brașov. Spicuim din cuprinsul acestei note: "De câțva timp, Gazeta Transilvaniei își deschide coloanele unor articole tulburătoare pentru liniștea și bunăstarea de care Principatele nu au încetat să se bucure până acum ... Guvernul valah, interesat ca în rândul populației să domnească o pace salutară, a interzis intrarea în Valahia a sus numitei foi... Aceleași inconveniente au devenit sensibile în Moldova; s-a remarcat aici că Gazeta Transilvaniei publică articole incompatibile cu condițiile existenței publice a acestui Principat, iar articolele ei trebuie cu atât mai mult să trezească vigilența guvernului local, cu cât ele sunt făcute în limba țării și servesc la propagarea mai intensă a ideilor și principiilor subversive"⁴.

Un alt exemplu în aceeași ordine de idei: la 27 mai / 8 iunie 1848, consulul Austriei la București, Kazimir von Timoni, raporta la Viena că autoritățile din Țara Românească au luat cele mai severe măsuri polițienești împotriva tuturor românilor transilvăneni, pentru a stăvili extinderea "mișcării naționalității române din Transilvania"⁵.

Interesante sunt și rapoartele contelui Prusiei la Iași, Richthofen, trimise, în lunile mai-iunie, contelui Perponcher, ambasadorul Prusiei la Constantinopol. În acest context, la 21 iunie 1848 consulul relatează despre desfășurarea Marii Adunări de la Blaj din 3/15 mai, insistând asupra ideilor conținute de programul revoluționar al românilor transilvăneni. "Libertatea instituțiilor, desfășurarea netulburată a vieții naționale și, înainte de toate, integrarea tuturor românilor de același neam - sunt lozincile care la Adunarea Națională a românilor de la Blaj au fost strigate neconținut confracțiilor lor din Moldova și Țara Românească"⁶.

Remarcabila autoritate pe care o dobândește Avram Iancu în cursul evenimentelor revoluționare din anii 1848-1849 constituie și ea subiectul a numeroase documente. Unul dintre aceste documente, ce se păstrează în arhivele vieneze, este raportul generalului maior Thun, înaintat în toamna anului 1849 comandantului militar al Timișoarei, feldmareșalul Schült. În acel raport, printre altele, se spune: "domnește printre acești valahi o anumită agitație care este întreținută de preoți și de emisari și care tinde spre întemeierea unui mare imperiu valah până la Tisa, al cărui guvernator sau rege să fie Iancu"⁷.

Cu cât popularitatea lui Avram Iancu este mai mare, cu atât atitudinea autorităților austriece este demonstrativ indiferentă și în orice caz dușmănoasă. O dovadă grăitoare o reprezintă și modul în care a fost tratat de guvernanți memoriul din 1850, adresat de Iancu împăratului. După cum se știe, acel memoriu este în fond un amănunțit raport militar făcut de Iancu, Simion Balint și Axente Sever și redactat în germană de Ion Maiorescu⁸. Sunt prezentate pe larg faptele eroice și jertfele românilor în timpul Revoluției, existând și un adaos conținând recomandări nominale referitoare la cei ce s-au distins prin "rezistență și vitejie". Xerografia⁹ acestui raport totalizând nu mai puțin de 98 de pagini și păstrat în arhivele Ministerului de Interne austriac surprinde prin absența oricărei rezoluții, a vreunei însemnări ori sublinieri - în afara numerelor de înregistrare. Raportul a fost clasat în arhivă sub genericul general, dar categoric "tulburări și excese", ceea ce este o dovadă în plus că nu a fost citit.

Ostilitatea autorităților austriece față de Avram Iancu a fost concretizată și în raportul din 8 februarie 1851 al prefectului de poliție din Viena, Weiss, adresat ministrului de interne, dr. Alexander Bach¹⁰, prin care se înaintează procesul-verbal cu declarația dată de Iancu în ziua de 2 februarie a anului amintit, prin care el refuză a primi decorațiile imperiale. Șeful poliției menționează că Avram Iancu s-a prezentat la Viena după repetate demersuri din partea comandantului militar districtual din Alba Iulia, precizându-se că avocatul și fostul prefect al românilor a rostit "într-un limbaj destul de dur", că nu poate primi distincția imperială atâta timp cât nu vor fi îndeplinite drepturile și libertățile constituționale și îndeosebi egalitatea în drepturi promisă, prin manifeste imperiale, națiunii române, pe care el a condus-o. Cu același prilej, este consemnat și cazul studentului Al. Papiu Ilarian care cu ocazia decorării sale la 9

⁴ Ibidem, Austria, rola 118, c. 207-208.

⁵ Ibidem, c. 211-212.

⁶ Ștefan Marinescu, Ștefan Ceaușu, *Viața Științifică. R. D. Germana în "Revista Arhivelor", 2/1983, p. 133.*

⁷ *Arhivele Naționale Istorice Centrale, colecția Microfilme, Austria, rola 155, c. 677-679.*

⁸ Cornelia Bodea, Avram Iancu și Curtea de la Viena în "Revista Arhivelor", anul XLIX (1972), 4, p. 569.

⁹ *Arhivele Naționale Istorice Centrale, Xerografii Viena, XXX/1.*

¹⁰ Ibidem, CXIII/1.

ianuarie 1851 a cutezat să înfățișeze "în același sens foarte iritant", în fața plenului universitar vienez, bilanțul națiunii române după Revoluție. Ca urmare, Weiss îi sugerează ministrului său ca deputații români să fie supuși "tratamentului celui mai sever aplicat străinilor indezirabili".

Cât privește declarația lui Iancu din 2 februarie 1851 din **procesul** verbal amintit, notăm că aceasta a fost redactată în limba română și tradusă pe loc de August Treboniu Laurian care, de altfel, semnează și el sub declarație. Națiunea română, declară Avram Iancu, se vede atât de neglijată, de parcă nici n-ar exista în Austria. Ea a fost exclusă de la toate posturile de stat, începând de la posturile cele mai înalte și până la funcționarul cel mai de jos din circumscripție. Nu s-a apelat la serviciile nici măcar ale vreunora din sânul națiunii române. Ea, contrar tuturor așteptărilor, vede că situația ei, în loc să fie îmbunătățită, se înrăutățește pe zi ce trece, se vede subordonată altor națiuni, limba ei fiind exclusă din viața publică. În calitate de garant pe lângă poporul pe care l-a îndemnat să creadă în promisiunile solemne ale împăratului, că ele se vor transforma în realitate și că națiunea română va deveni părtaşă la toate drepturile și libertățile constituționale și îndeosebi la egalitatea în drepturi, Iancu se vede, pe bună dreptate, în cea mai critică situație și exprimă clar și hotărât concluzia la care a ajuns: "Nu pot accepta decorația destinată mie [...] cât timp aceste promisiuni solemne nu se vor îndeplini și cât timp dorințele îndreptățite ale națiunii române nu vor fi satisfăcute".

Este de înțeles că alături de arhivele austriece, arhivele ungare denotă o însemnătate cu totul aparte pentru tema luată în discuție. Chiar dacă o parte însemnată a informațiilor depistate în aceste arhive au fost introduse în circuitul științific, un volum masiv al acestora, de mare importanță, rămâne încă străin publicului românesc. Asemenea documente se găsesc depozitate în Arhiva de Istorie Militară din Budapesta (Hadtörténelmi Levéltár), o instituție tânără, ale cărei fonduri provin, în mare parte, de la Kriegsarchiv, fiind cedate de Austria în virtutea unei convenții încheiate cu Ungaria, la Baden bey Wien, după primul război mondial¹¹.

lăta câteva exemple.

În actele Secției Juridice aflăm liste ale deținuților români, foști participanți la Revoluție, iar în arhiva Comandamentului General din Banat găsim șase pachete de documente - sute de file, adunate sub titlul "Consiliul de Război, operații împotriva insurgenților", subsumate perioadei 11 octombrie 1848 - 5 august 1849 și referindu-se la situația militară și politică a Banatului. Acestor pachete li se adaugă alte cinci pachete, conținând mărturii cu trimitere directă la anchetele declanșate după asediul cetății Timișoara împotriva participanților la Revoluție. Tot acolo se află și planurile privitoare la confiniile româno-bănățene. În pomenita arhivă se găsesc, de asemenea, două pachete cu acte în cea mai mare parte, prezidențiale, aparținând Comandamentului General din Sibiu (mai - decembrie 1849).

Fondul Tribunalului Militar din Pesta conține dosarele unor personalități, printre care Gavril Mihail, deputat în 1848, și revoluționarul Eftimie Murgu. În ceea ce îl privește pe acesta din urmă, pe lângă actele cu caracter pur juridic, în baza cărora a fost condamnat, ființează ca anexe la dosar o suită de documente din perioada 1839-1848. O parte din ele sunt acte provenite din activitatea avocățească, o serie importantă include scrisori și memorii legate de expulzarea din Țara Românească și, în sfârșit, a treia categorie constă în manuscrise istorico-politice, redactate în limba germană. În mod deosebit atrage atenția un manuscris fără titlu, care pe 44 de pagini analizează structura politică străveche a Banatului și sistemul său social-juridic. Eftimie Murgu critică deopotrivă puterea habsburgică, dominația nobilimii maghiare, păturile diriguibile sârbești, sub a căror jurisdicție se aflau biserica și școlile românești¹².

Un ultim aspect pe care îl aducem în atenție rezidă în aceea că numeroase documente eminate de la oficiile diplomatice europene exprimă admirația oamenilor politici față de demnitatea românilor, față de temeinicia argumentelor prin care și-au demonstrat drepturile istorice. Spre pildă, raportul consulului francez la Viena, înaintat la Paris în 4 iunie 1848, în care se spune: "Această mișcare română se pare că va juca un mare rol în reconstituirea estului Europei. O populație de mai mult de 8 milioane de locuitori de origine latină, așezată pe un pământ de o magnificență și o fertilitate recunoscute, <populație> care s-a menținut în mijlocul tuturor vicisitudinilor dezastruoase, la care ea nu a încetat să fie pradă de la căderea Imperiului Roman și care totuși simte astăzi atâta forță vie, ca să aspire la o reconstituire independentă, o asemenea populație este cu totul demnă de atenție și de interes"¹³.

¹¹ Eugen Glück, Cercetări în R. P. Ungara în "Revista Arhivelor", 2/1984, p. 213-215.

¹² Ibidem, p. 214.

¹³ Valeria Sindelar, Cercetări în arhivele de peste hotare în anul 1968 în "Revista Arhivelor", 1/1969, p. 197.

**BELEGE AUS DEN AUSLÄNDISCHEN ARCHIVEN
ÜBER DIE RUMÄNISCHE REVOLUTION VON 1848-1849
IN SIEBENBÜRGEN**

Zusammenfassung

Der Beitrag beruht auf einer Reihe von Urkunden aus den ausländischen Archiven über die Rumänische Revolution aus Siebenbürgen von 1848-1849. Diese Dokumente bestätigen das wachsende Interesse der politischen Männer der Epoche für die Nationalsache der Rumänen, sie erwähnen die Solidarität und die steten Verbindungen zwischen den Revolutionären aus den rumänischen historischen Provinzen, das Ansehen, das sich Avram Iancu, der Anführer der rumänischen Revolutionäre aus Siebenbürgen, erworben hatte, die feindliche Stellung der österreichischen Behörden den siebenbürgischen Revolutionären gegenüber nach den Ereignissen von 1848-1849.

Andere Urkunden drücken die Bewunderung der ausländischen Politiker für die Würde der Rumänen und die Gründlichkeit der Beweise, durch die sie ihre historischen Rechte begründeten, aus.